

БРАЖУК Ю. Б.

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

НАТУРОМОРФНИЙ МЕТАФОРИЧНИЙ КОМПОНЕНТ У СКЛАДІ АНАТОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

У статті йдеться про використання натуроморфного метафоричного компоненту при створенні латинськомовних медичних термінів, виокремлюються види натуроморфної метафори, досліджуються метафоричні моделі.

Ключові слова: натуроморфна метафора, метафоричний компонент, латинськомовні анатомічні терміни, метафорична модель.

В статье речь идет об использовании натуроморфного метафорического компонента при создании латинских медицинских терминов, выделяются виды натуроморфной метафоры, исследуются метафорические модели.

Ключевые слова: натуроморфная метафора, метафорический компонент, латинские анатомические термины, метафорическая модель.

The article deals with metaphorical component of nature for making Latin medical anatomical terms, are allocated types of metaphor of nature, metaphorical models investigated.

Key words: metaphor of nature, metaphorical component Latin anatomical terms, metaphorical model.

Метафора як універсальний засіб і спосіб людського мислення продовжує привертати до себе увагу науковців, охоплюючи різні галузі знання, зокрема медицину, тому і сьогодні вивчення цього феномену залишається **актуальним**. Інтерес до метафори сприяє взаємодії напрямків наукової думки, їх ідейній консолідації, що забезпечує визначення цього складного явища у площині мови та мислення.

Метою нашої статті є спроба проаналізувати використання натуроморфного метафоричного компоненту у складі простих та складних анатомічних термінів.

Об'єктом дослідження ми обрали латинськомовні метафоричні терміни в анатомічній термінології.

Бражук Ю. Б.

Предметом дослідження є принципи метафоризації, покладені в основу латинськомовної анатомічної термінології, джерелом якої є образи живої природи (рослини, тварини, людина) та неживої природи (ландшафт, небесні світила, артефакти).

Матеріалом дослідження є 1562 латинськомовних анатомічних терміни з метафоричним компонентом, відібраних методом суцільної вибірки із загального списку термінів “Міжнародної анатомічної термінології” (2010) (укладачі – Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І.), який налічує понад 6500 одиниць.

Новизна роботи полягає в тому, що досі не було досліджено натуроморфну метафору як джерело формування латинськомовної анатомічної термінології.

Метафора була об’єктом дослідження багатьох вітчизняних і закордонних мовознавців, зокрема О. Потебні, Н. Арутюнової, В. Вовка, В. Телії, Г. Складарської, Ю. Скребньова, А. Річардса, М. Блека, Д. Лакоффа, П. Рікера та ін. У сучасному українському мовознавстві домінує погляд на метафору як на художній засіб, цей феномен аналізують насамперед на матеріалі художньої літератури, про що свідчить значна кількість досліджень: М. Коцюбинської, В. Корнєєва, Х. Дацишина, Е. Шустрової, О. Тищенко. В окремих працях з’ясовано роль метафори в науковому тексті, наприклад, дослідження Є. Будаєва, А. Чудинова, Н. Непійводи та ін. Процеси формування медичної термінології досить глибоко вивчені у численних наукових працях (Костюк, 1986; Татарінова, 1997; Терехова, 1969; Чернявський, 1984, Тумаков та ін., 2002; Куркін та ін., 2002; Новодранова, Кочкарьова, 2007), досліджені також лексико-семантичні особливості медичних термінів (Абрамова, 1995; Бушин, 1996; Дінес, 1986; Іванова, 1987; Краковецький, 1979; Новодранова, 1990; Прохорова, 1996, 1997; Родіонова, 1995; Рудінська, 1995). Результати практичного вивчення медичних термінів підтверджують основні положення сучасної теорії термінознавства

(Алексеева, Мішланова, 2002; Володіна, 1996; Гриньов, 1993; Лейчик, 1989; Нікітіна, 1987; Новодранова, 2006; Суперанська, 1989; Татарінов, 1994).

Метафорична номінація є одним із найпродуктивніших процесів створення нових термінів, формування та розвитку сучасної наукової термінології [1:56]. Метафора як невід'ємна частина поняттєвої системи людини дозволяє через аналогії, асоціації створювати нові концепти і лексику для передачі детальної інформації про явища й предмети [2:28–29]. Кожен науковий термін, сформований на основі метафори, є результатом концептуальної діяльності вчених, а сам механізм метафоризації є шляхом до пізнання нового, когнітивною основою для подальшої мовної репрезентації отриманих знань [3:112].

Важливою складовою теорії когнітивної метафори є поняття “метафорична модель”, запропоноване Дж. Лакоффом та М. Джонсоном [4:56]. За визначенням дослідників, метафорична модель є важливою когнітивною операцією, способом пізнання світу, що спирається на взаємодію двох когнітивних структур: сфери-джерела та цільової сфери. Метафорична модель існує у свідомості носія мови у вигляді схеми, що забезпечує зв'язок між обраними поняттєвими сферами. У нашому випадку – це асоціативний зв'язок між анатомічною термінологією та номінаціями природних явищ, що належать до сфери біології, геології, астрономії, антропології тощо. На формування схеми метафоричного переносу та вибір сфери-джерела впливає специфіка анатомічної галузі у порівнянні з іншими медичними дисциплінами, наприклад, такими, як терапія чи фармакологія. Для анатомії властиве превалювання чуттєвого зорового сприйняття та статична фіксованість об'єкта, що підлягає опису.

У ході семантичного аналізу анатомічних метафоричних термінів, що базуються на асоціації “об'єкт світу природи” → “організм людини”, були виявлені найбільш продуктивні джерела метафоризації, де природа виступає у якості універсального

джерела, а система латинсько-грецьких анатомічних назв – цільовою сферою. Метафоричний образ природних об'єктів та явищ корелює з системою номінацій анатомічних об'єктів через спільність візуальних характеристик (форма, будова, розмір, загальний зовнішній вигляд) або через функціональну подібність (механізм дії, призначення). Наслідком подібної кореляції є формування різних метафоричних моделей, в основу яких покладені зорові та функціональні асоціації. Метафорична модель, представлена в анатомічній термінології, є результатом наївної, а не наукової категоризації дійсності [5:145], тому в основу семантичного аналізу метафоричної термінології були покладені дефініції, представлені в “Словнику української мови” (далі – СУМ) за редакцією Білодіда І. К., та в словниках латинської і давньогрецької мови Дворецького Й. Х. Метафоричні моделі із спільним джерелом “природа”, згідно стратегії метафоризації (термін Мішланової С. Л.), були розподілені за параметром “статика / динаміка”, що дозволило класифікувати об'єкти сфери-джерела за ознакою “жива природа” / “нежива природа”. До об'єктів “живої природи” належать: людина, тварини і рослини, до об'єктів “неживої природи”: ландшафт, небесні світила, артефакти, створені людиною. В ході роботи 1562 латинськомовних метафоричних термінів (одно- і багатокомпонентних) з анатомії були класифіковані за джерелами метафоризації: 1) фітоморфні; 2) зооморфні; 3) ландшафтні; 4) антропогенні; 5) астрономічні; б) антропоморфні та різними видами метафоричних моделей.

Фітоморфні анатомічні терміни є найбільш продуктивними, оскільки базуються на актуальній метафоричній моделі переносу назви рослини (дерево, кущ, трава), або окремих частин рослини (корінь, гілка, плід, кора та ін.) на анатомічні об'єкти. Проаналізуємо обидві групи з деякими термінами за такими семантичними ознаками: 1) загальна назва рослини; 2) назва плоду або окремих частин (органів) рослини.

1) **arbor, oris f** – *дерево*. За визначенням Словника української мови (СУМ), дерево – “це багаторічна рослина з твердим стовбуром і гіллям, що утворює корону” [6:246]. Іменник є загальною назвою, до якої в латинській мові може приєднуватися назва виду у вигляді неузгодженого означення, наприклад, **arbor fici** – *фігове дерево*, **arbor olivae** – *маслинове дерево*. В анатомічній термінології іменник виступає опорним словом атрибутивного словосполучення: **arbor vitae** – *дерево життя*, **arbor bronchialis** – *бронхіальне дерево*. У якості синоніма до латинського за походженням термін **arbor** виступає його грецькій еквівалент **δένδρον, τό**, від якого утворений прикметник **dendriticus, a, um: turis dendriticus** – *деревоподібний тип*.

2) **oliva, ae f** – *маслинове дерево (олива)*, оливка, згідно з даними СУМ, має такі значення: 1) вічнозелена субтропічна рослина родини маслинових; 2) плід цієї рослини [6:688]. Багатозначна ботанічна назва з семантичного поля “флора” перейшла у термінологічне поле анатомії із значенням “плід оливкового дерева” → “утворення, схоже на оливку”, наприклад: **oliva cerebelli** – *олива мозочка*, **complexus olivaris inferior** – *нижній оливний комплекс*, **fibrae anuloolivares** – *кільцево-оливні волокна* та ін.

3) **glans, glandis, f** – *жолудь* – “плід дуба”. В анатомічній термінології має значення “утворення, схоже на жолудь”, завдяки асоціації за подібністю, наприклад: **glans penis** – *головка статевого члена*, **glans clitoridis** – *головка клітора*.

4) **radix, icis, f** – *корінь* – частина рослини, що міститься в землі [6:292]. Завдяки процесу метафоризації, що відбувся на основі функціональної подібності та вторинного значення (орган, що утримує рослину в субстраті та забезпечує її живлення), в анатомії з'явилися терміни на позначення нервових закінчень, заглиблених у тіло людини, схожих на коріння рослин, наприклад: **radix pulmonis** – *корінь легені*, **radix dentis** – *корінь зуба*.

5) **bulbus, i, m** – цибулина – потовщена, переважно куляста частина стебла деяких рослин [6:206]. Іменник **bulbus** переходить в анатомічну термінологію шляхом метафоризації на асоціативному ґрунті за формою і будовою та бере участь у якості опорного слова в утворенні наступних термінів: **bulbus aortae** – цибулина аорти, **bulbus oculi** – очне яблуко, **tractus tectobulbaris** – покрівельно-цибулинний шлях.

Серед зоонімів, які існують в семантичному просторі анатомічної термінології можна виділити чотири групи термінів на позначення: 1) класу тварин (**avis** – птах); 2) видів тварин (**gallus** – півень); 3) частини тіла тварин (**ala** – крило). Наприклад:

1) **hippocampus, i, m** – морський коник – риба, голова якої схожа на кінську [6:259]. Іменник **hippocampus** походить з грецької мови – **ἵπποκαμπος, ό** – де має первинне значення “морське чудовисько з тілом коня і риб'ячим хвостом” [7:829]. В семантичне поле медичної термінології термін **hippocampus** перейшов із вторинним значенням “утворення в корі головного мозку у вигляді морського коника”, яке виникло на основі асоціації за формою об'єкта: **alveus hippocampi** – заглибина морського коника, **sulcus hippocampalis** – морськоконикова борозна.

2) **gallus, i, m** – півень – свійський птах з червоним гребнем на голові, пишним хвостом і шпорами на ногах [6:380]. Видова назва **gallus** – півень закріпилася в анатомічній термінології у якості неузгодженого означення в атрибутивних сполуках для опису структури черепа із значенням “об'єкт, який за формою і виглядом схожий на півня”, наприклад: **crista galli** – півнячий гребінь, **ala cristae galli** – крило півнячого гребня.

3) **ala, ae, f** – крило – літальний орган птахів, комах та деяких ссавців [6:346]. Латинській іменник **ala** із семантичного поля зоології із значенням “орган тварин, що використовується у процесі літання” перейшов у семантичне термінологічне поле анатомії зі значенням “утворення з відгалуженим крилоподібним утворенням”. Цей процес відбувся за рахунок асоціативних зв'язків,

в основі яких – зовнішня схожість і функціональна подібність: *ala cristae galli* – крило півнячого гребня, *ala lobuli centralis* – крило центральної часточки, *pars alaris* – крилова частина.

4) *crista, ae, f* – гребінь – довгастиий зубчастий м'ясистий нарост на голові деяких птахів [6:162]. Іменник **crista** “гребінь” з'являється в семантичному термінологічному полі анатомії завдяки процесу метафоризації на основі асоціації за зовнішньою подібністю. Цей термін використовується в численних словосполученнях, в основному, як опорний компонент складених термінів, наприклад: *crista verticalis* – прямовисний гребінь, *crista capitis costae* – гребінь головки ребра, *planum supra cristale* – надгребенева площина.

Серед анатомічних термінів, утворених на основі ландшафтної метафори, найбільш поширеними є ті, що ґрунтуються на назвах об'єктів літосфери, менш поширеними ті, що базою мають назвах об'єктів гідросфери, наприклад:

1) *fossa, ae, f* – ямка – зменш. до **яма** – заглиблення в землі [6:644]. Іменник **fossa** походить від дієслова *fodio, fodi, fossum, fodere* “копати”. Ландшафтний український термін *яма* означає “велике заглиблення в землі” і походить від старослов'янського слова *іама*, спорідненого з давньогрецьким *διαμάω* – *викопувати*, від індоєвропейського **jam* – *копати, рити* [7:546]. Українською мовою цей анатомічний термін перекладається як *ямка*, але в анатомічній термінології втрачає своє експресивне забарвлення. Спорідненим з **fossa** є термін **fovea** та похідні від них демінутиви **fossula** та **foveola**. В українському перекладі латинські терміни є синонімами-демінутивами: *fossa temporalis* – скронева ямка, *fovea trochlearis* – блокова ямка. Кількісно термін **fossa** вдвічі переважає свій синонім **fovea** у якості опорного слова атрибутивних словосполучень, наприклад: *fossa acetabuli* – ямка кульшової западини, *fossa cerebrialis* – мозкова ямка та ін.

2) **sulcus, i, m** – борозна – довга, рівна заглибина в землі... [6:219] походить від дієслова *sulco, avi, atum, are* – орати, що має також значення “прокладати борозну, копати”. Борозна як форма рельєфу – це вузька западина. Асоціація за формою та функцією покладена в основу анатомічного терміна **sulcus** “подовжене заглиблення, проміжок”. В семантичному полі анатомічної термінології метафоричний термін виступає опорним компонентом атрибутивних словосполучень, наприклад: **sulcus** *venae* – борозна підключичної вени, **sulcus** *tubae auditivae* – борозна слухової труби.

3) **tuber, eris, n** – горб – невелике округле підвищення на площині [6:125]. Латинській іменник **tuber**, ймовірно, походить від *tumeo, tumui, -, ēre* і вживається у значенні “височина з похилими схилами”. У семантичне поле анатомічної термінології перейшов із значенням “виступ на тілі людини”. Такий перехід зумовив зміну семантики терміна, пов'язану з розміром чи формою, яка далі набула синтагматичної конкретизації завдяки визначенню приналежності до органа чи частини тіла: **tuber** *parietale* (тім'яний горб), **tuber** *maxillae* (горб верхньощелепної кістки). В анатомічній термінології вживається також демінутив **tuberculum** і створені на його основі прикметники. Похідним від **tuber** є також іменник **tuberositas** з абстрактним значенням “горбистість”, утворений від прикметника **tuberosus, a, um** (горбистий), наприклад: **tuberculum** *adductorium* – привідний горбок, **tuberositas** *glutea* – сіднична горбистість.

4) **ductus, us, m** – протока – рукав річки; річка або струмок, що з'єднує дві водойми... [6:323]. Іменник **ductus** походить від дієслова *duco, duxi, ductum, ducere* – вести, ландшафтний український термін *протока* має значення “заглибина у землі, що містить воду і з'єднує два водоймища”. Анатомічний термін *протока*, створений способом метафоризації на основі асоціацій за функціональними особливостями об'єкта ландшафту. В анатомічній термінології вживається також демінутив **ductulus**

(проточка), наприклад: ***ductus aberrans inferior*** – нижня відхильна протока, ***ductuli excretorii*** – вивідні проточки.

Астрономічні назви як джерело метафоризації – явище рідкісне для анатомічної термінології та обмежується наступними термінами:

1) ***lunula, ae, f*** – місячок – зменш. від **luna** місяць – найближче до Землі небесне тіло, супутник Землі [6:753]. В анатомічній термінології вживається іменник-демінутив **lunula** та похідні прикметники, які змінили значення приналежності до астрономічного об'єкта на метафоричне значення приналежності до об'єкта, що за формою нагадує місяць, зустрічаються при описі будови кисті руки, наприклад: *os **lunatum*** – півмісяцева кістка, *fasciculus **semilunaris*** – півмісяцевий пучок.

2) ***iris, idis, f*** – райдуга (від грец. **ἴρις, ἰδος ἡ**). Іменник походить від імені грецької богині Іриди – вісниці богів. В анатомічній термінології на основі асоціативних зв'язків за зовнішнім виглядом, кольором утворився похідний прикметник, який вживається для опису рогівки ока (cornea), наприклад: *angulus **iridocornealis*** – райдужково-рогівковий кут, *spatia **anguli iridocornealis*** – простори райдужково-рогівкового кута.

Антропогенна метафора спирається на назви предметів і об'єктів, зроблених людиною. Серед досліджуваних анатомічних термінів, що утворені шляхом вторинної номінації на основі антропогенної метафори, найчастіше зустрічаються найменування, пов'язані з назвами: 1) транспортних засобів (***navis*** – човен), 2) предметів одягу та аксесуарів (***cingulum*** – пояс, ***pallium*** – плащ), 3) будівельних споруд (***pyramis*** – піраміда, ***labyrinthus*** – лабіринт), 4) різноманітних інструментів (***falx*** – серп, ***pecten*** – гребінець).

1) ***navis, is, f*** – корабель, судно [6:663]. В анатомічній термінології зустрічається ад'єктивна форма **navicularis, e** “човноподібний” – формою подібний до човна [6:348], яка походить від демінутива **navicula** “човник” та має метафоричне значення “частина скелету людини, що формою нагадує човник”.

Метафорична модель трансформації семантики спирається на асоціацію за формою і будовою. Прикметник використовується для опису скелету нижньої кінцівки, наприклад: *os naviculare* – човноподібна кістка, *articulatio talocalcaneonnavicularis* – надп'яtkово-п'яtkово-човноподібний суглоб.

2) *cingulum, i, n* – пояс – шкіряна, матерчата довга смуга для підперізування одягу в стані [6:495]. Іменник **cingulum** походить від дієслова *cingo, cinxi, cinctum, ěre* “опоясувати” [9:181]. Анатомічний термін “пояс” утворився шляхом вторинної номінації, в основу метафоричної моделі покладена асоціація за спільною функцією: “смуга для підперізування та підтримки одягу” → “утворення у тілі людини, що опоясує і утримує в купі м'язи, нерви та ін.”, наприклад: *cingulum membri inferioris* – пояс нижньої кінцівки, *articulationes cinguli pectoralis* – суглоби грудного пояса, *ramus cingularis* – поясна гілка.

3) *pallium, i, n* – плащ – верхній широкий безрукавний одяг, який носять наопашки [6:573]. В анатомічній термінології **pallium** “плащ головного мозку” називає кору двох великих півкуль мозку. Метафорична модель на основі асоціації за спільною функцією: “одяг, що вкриває людину” → “оболонка, що вкриває мозок”.

4) *aquaeductus, us, m* – водопровід – система труб для подавання води [6:721]. Термін вживається в анатомії для опису будови мозку, походить від сполучення двох слів – *aqua* (вода) і *ducĕre* (вести) [9:87]. Метафорична модель переносу значення: “система для постачання води” → “анатомічний утвір для транспортації певних субстанцій у тілі людини” завдяки асоціації за функцією. Термін **aquaeductus** є опорним компонентом в анатомічних словосполученнях, наприклад: *aquaeductus cerebri* – водопровід мозку, *apertura aquaeductus cerebri* – отвір водопроводу мозку.

5) *tympanum, i, n* (від грец. *τύμπανον, τό*) – барабан – ударний музичний інструмент [6:103]. В анатомічній термінології поширений похідний прикметник **tympanicus, a, um** барабанний,

який втратив первинне значення приналежності до музичного інструмента та отримав нове метафоричне значення, що характеризує якість предмета. Метафорична модель: “приналежність до музичного інструмента” → “підвищена міцність та еластичність анатомічного утворення”, наприклад: *arteria tympanica* – барабанна артерія, *arteriae caroticotympanicae* – сонно-барабанні артерії, *recessus epitympanicus* – надбарабанний закуток.

б) *falx, falcis, f* – *серп* – сільськогосподарське знаряддя для зрізання злаків, трави [6:139]. В анатомічній термінології метафорична номінація базується на асоціації за формою: “сільськогосподарське знаряддя” → “анатомічний утвір, схожий за формою на серп”, наприклад: *falx cerebelli* – *серп мозочка*, *ligamentum falciforme* – *серпоподібна зв'язка*.

Антропоморфна, або антропоцентрична, метафора в анатомії має свою специфіку, оскільки передбачає часткове співпадіння сфери-джерела та цільової сфери. Антропоморфний метафоричний компонент в анатомічній термінології представлений назвами окремих *частин* кісток, внутрішніх органів, що виникли на основі базових анатомічних термінів, завдяки метонімічному переносу, наприклад:

1) *ventriculus, i, m* – *шлуночок (серця)* – демінутивна назва, що походить від латинського терміна **venter, ventris m** *шлунок*. У первинному значенні: “орган травлення людини, хребетних і більшості безхребетних тварин” [6:491] вживається грецький термін *γαστήρ, ἦ*, лат. **gaster, tris, f**. Метафорична назва **ventriculus** “*серцевий шлуночок*” виникла завдяки асоціації за зовнішньою та функціональною подібністю між органом травлення та м'язовим утворенням у будові серця, наприклад: *ventriculus cordis sinister* – *лівий шлуночок серця*, *vena ventricularis inferior* – *нижня шлуночкова вена*.

2) *cerebellum, i, n* – *мозочок* – демінутивна назва, що походить від латинського терміна **cerebrum, i, n** *мозок*.

Метафорична модель вторинної номінації спирається на метонімічний перенос значення: “головний мозок” → “частина головного мозку, малий мозок”. Переносне значення є вмотивованим зовнішньою та функціональною подібністю, наприклад: *arteria superior cerebelli* – верхня артерія мозочка, *fibrae cerebelloolivares* – мозочкові-оливні волокна.

3) ***geniculum, i, n*** – колінце – демінутив, утворений від ***genu, us, n*** “коліно”. Термін зустрічається при описі анатомічних утворень, зовні схожих на суглоб, наприклад: ***geniculum canalis nervi facialis*** – колінце каналу лицевого нерва.

В результаті проведеного семантичного аналізу латинськомовних термінів з метафоричною складовою були виявлені різні види метафоричних моделей, в основу яких покладені асоціації за зовнішньою подібністю та функціональною спільністю. Вихідними сферами для метафоричної номінації в анатомічній термінології виступають об’єкти живої (зооморфна, фітоморфна, антропоморфна метафора) та неживої (антропогенна, ландшафтна, астрономічна метафора) природи. Метафоричне осмислення людиною природи спирається на універсальний принцип суміжності – *pars pro toto* “частина замість цілого”, де цілим є система природи (біосфера), а частиною – людина як живий організм. Кількісний аналіз анатомічних термінів з метафоричним компонентом довів, що найпродуктивнішими джерелами метафоризації в анатомічній термінології є назви рослин – 27,1 %, назви артефактів – 25 %, об’єктів ландшафту – 17,7 %; назви представників тваринного світу – 10,4 %; антропоморфні назви – 4,3 %; назви астрономічних об’єктів – 0,8 %.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блоцінська О. В. Метафора як засіб формування термінологіки футболу / Блоцінська О. В. // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. пр. / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос. – 2012. –

Вип. 21. – 604 с. 2. *Ивина Л. В.* Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем / Л. В. Ивина. – М.: Академический Проект, 2003. – 304 с. 3. *Новодранова В. Ф.* Именное словообразование в латинском языке и его отражение в терминологии / В. Ф. Новодранова. – М.: Языки славянских культур, 2008. – 323 с. 4. *Лакофф Дж.* Метафоры, которыми мы живем / Лакофф Дж, Джонсон Д. // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387 – 415. 5. *Мишланова С. Л.* Метафоризация концептов "здоровье/норма" и "болезнь/патология" в медицинских текстах / Мишланова С. Л. // Языковое сознание и образ мира. – М.: 2000. – С.133 – 148. 6. *Словник української мови* / [гол.ред. І. К. Білодід]. – К.: «Наукова думка». – 1973. - Том 4. – 678 с. 7. *Дворецкий И. Х.* Древнегреческо-русский словарь / И. Х. Дворецкий – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей. – 1958. – Том 1. А – Л. – 1043 с. 8. *Етимологічний словник української мови: У 7 т.* / [ред. кол. О. С. Мельничук]. – К.: Наукова думка. – 1983. – Т 6 (У - Я). – 568 с. 9. *Дворецкий И. Х.* Латинско-русский словарь / И. Х. Дворецкий. – М.: "Русский язык". – 1976. – 1096 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. *Черкасов В. Г.* Міжнародна анатомічна /Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. – Вінниця: Нова книга. – 2010. – 391 с.